

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'E İSTANBUL DARÜLFÜNUNU EDEBİYAT FAKÜLTESİ TARAFINDAN FAHRÎ MÜDERRİSLİK UNVANI VERİLMESİ*

*Ali ARSLAN***

Emperyalist ülkelerin paylaşım kavgalarından ortaya çıkan I. Dünya Savaşı sonunda, Osmanlı Devleti parçalanmakla karşı karşıya kalmıştı. Galip İtilaf Devletleri'nin Anadolu'yu da parçalamak istemeleri üzerine başlayan Milli Mücadele'nin önderi olarak ortaya çıkan, başarılı bir örgütlenme ve mücadele sonunda Başkomutanlık Savaşı'nı kazanarak zafere ulaşan Mustafa Kemal Paşa'ya herkes büyük minnet ve şükran duymuştu. Bu şükran duygusu yalnız Anadolu ile sınırlı kalmamıştı. Bu çerçevede, o sırada henüz işgal altındaki İstanbul'da faaliyet gösteren İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi tarafından da Mustafa Kemal Paşa'ya fahrî müderrislik payesi verilmişti.

Avrupa'daki üniversiteler model alınarak 1863'te ilk defa kuruluşuna teşebbüs edilen ve 1869 ile 1874 yıllarında kurulmasına karşılık yaşatılamayan Osmanlı Darülfünunu, nihayet 1900 tarihinde daimi olarak kurulabilmişti¹. 1900-1909 tarihleri arasında II. Abdülhamid döneminin anlayışına uygun olarak merkezîyetçi bir anlayışla, bir yüksek okul gibi yönetilen ve hükümetin sıkı denetimine tabi olan İstanbul Darülfünunu, II. Meşrutiyet döneminin hürriyet ortamında fakültelerin de kendi kendilerini yönetme istikametinde önemli bir adım atılmıştı. 1911 yılı sonlarında Darülfünun'un şubeleri(fakülteleri)nde her şubenin muallimlerinin tabii üye olduğu birer Meclis-i Muallimîn kurulması Maarif-i Umumiye Nezareti tarafından İstanbul Darülfünunu'na bildirilmişti². Bunun üzerine fakülte meclisleri faaliyete geçerek ilmi özerklik noktasında çok önemli bir adım atılmıştı.

* Bu çalışma sırasında yardımlarını gördüğüm değerli arkadaşlarım İlbeyi Özer, İbrahim İnci, Osman Kasap ve Ahmet Efiloğlu'na teşekkür ederim.

** Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

¹ Ali Arslan, **Darülfünun'dan Üniversite'ye**, İstanbul 1995, s. 60-80.

² Darülfünun Şubelerinde Mecâlis-i Muallimîn'in Vezâifini Mübeyyin Talimat için bakınız; **Edebiyat Fakültesi Meclis-i Muallimin Zabıt Defteri** (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi arşivinde bulunmaktadır), v. 1.

İstanbul Darülfünunu 1919 yılında ilmî özerkliğe ve fiilî muhtariyete haiz bir üniversite statüsüne kavuşmuştu. Sonunda, 1922 yılında Darülfünun idarî özerkliği de elde etmişti³. 1919 tarihli İstanbul Darülfünunu Nizamnamesi'ne göre her medrese(fakülte) öğretim üyeleri tarafından seçilen bir reis(dekan) tarafından yönetiliyordu. Ancak medreselerin en güçlü organı öğretim üyelerinden oluşan Meclis-i Müderrisînler idi. Bu Meclis-i Müderrisînlerin ilmî vazifeleri arasında "icazet rütbelerinin tevcih"i de mevcuttu⁴. Bu yetkisine dayanarak her medresenin meclisleri hükümetten bağımsız olarak fahri akademik unvanlar verebiliyorlardı.

I- MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'E FAHRÎ MÜDERRİSLİK UNVANININ VERİLMESİ(1922)

Edebiyat Fakültesi'nin Milli Mücadeledeki Tavrı

Millî Mücadele sürerken İtilâf Devletleri'nin İstanbul'u işgal altında tutmaları Darülfünun'un zor yıllar geçirmesine sebep olmuştur. Buna rağmen, Edebiyat Fakültesi'nin de katkılarıyla Darülfünun, Milli Dava karşısında ilgisiz kalmamıştır. Paris Konferansı'nda İstanbul ve Boğazların tarafsız bir statüye dönüştürülmesi çalışmaları sırasında, buna karşı Darülfünun bir muhtıra hazırlamıştır. Bu muhtırada yapılmak istenilenin haksızlık olduğu ve İstanbulsuz bir Türkiye'nin bağımsız kalamayacağı vurgulanmıştır.

İzmir'in Yunan işgaline uğraması Darülfünun'da büyük tepkiyle karşılanmıştı. Darülfünun'da binlerce kişinin katıldığı protesto toplantısı yapılmıştı. Her fakülte adına birer öğretim üyesi konuşma yapmıştı. Hocaların ve öğrenci derneklerinin temsilcilerinin katılmasıyla bir cemiyet kurulmuş ve bu cemiyet bir protestonâme hazırlayarak İtilaf Devletleri temsilcilerine vermeyi kararlaştırmıştı. Daha sonra İzmir'in işgali ile ilgili bir protesto toplantısı daha yapılmıştı.

Edebiyat Fakültesi öğrencileri, 12 Nisan 1922'de, Edebiyat Medresesi Talebe Cemiyeti vasıtasıyla ittifakla aldıkları bir kararla Milli Mücadele aleyhine tavır sergileyin ve Türkleri tezyif edici ifadeler kullanan bazı öğretim üyelerini protesto etmişler ve dersleri boykota başlamışlardı. Daha sonra boykot Darülfünun'un bütün fakültelerine yayılmış ve Osmanlı Maarif Nezareti karşı

³ Ali Arslan, "Türkiye'de Üniversite'nin Kuruluşu ve Yönetimindeki Değişiklikler", *Yeni Türkiye-Cumhuriyet Özel Sayısı*-, Cilt I, sayı 23-24, 1998, s. 408-430.

⁴ 11 Teşrin-i Sani 1335 tarihli Osmanlı Darülfünunu Nizamnamesi (*Düstur*,II. Tertib, c. 11, s.401-406), madde, 41.

tedbir olarak 25 Nisan 1922 tarihinde geçici olarak Darülfünun'u kapatmıştı. Darülfünun ancak 2 Haziran 1922'de tekrar açılmıştı⁵.

Bütün bu baskılara karşı koyan İstanbul Darülfünunu ve Edebiyat Fakültesi daha İstanbul'un İtilaf Devletleri işgali altında olduğu ve İstanbul'da Osmanlı yönetiminin bulunduğu bir sırada büyük bir cesaret örneği göstererek, Büyük Zaferin hemen arkasından Edebiyat Medresesi Meclis-i Müderrisîni 19 Eylül 1922'de toplanarak Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'ya Fahrî Müderrislik unvanı vermişti⁶.

M. Kemal Paşa'ya Fahrî Müderrislik Unvanı Verilmesi Fikrinin Ortaya Çıkışı

Mustafa Kemal Paşa'ya fahrî müderrislik verilmesi fikrini ilk önce Darülfünun Grevini başlatan Edebiyat Fakültesi öğrencileri tarafından ortaya atılmıştı. Öğrenciler, Mustafa Kemal Paşa'nın müderris seçilmesi gerektiği hakkındaki düşüncelerini bir dilekçe ile Edebiyat Fakültesi yönetimine bildirerek, bu isteklerinin gerçekleştirilmesini istemişlerdi⁷.

Fahrî Müderrislik Unvanı Verilmesi

19 Eylül 1338(1922) tarihinde Edebiyat Medresesi Reis Vekili Necib Asım başkanlığında, Behçet Bey'in Umumi Katıbliği'nde toplanan Edebiyat Fakültesi Meclis-i Müderrisîn'inde⁸ “**talebeler tarafından verilen istida ve talebname**” gündeme alınmıştı⁹. Bu talep doğrultusunda¹⁰ Müderris Yahya Kemal (Beyatlı), Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'ya fahrî müderrislik unvanı verilmesini teklif etmişti. Fakülte Meclisi oy birliği ile bu teklifi kabul etmiş ve almış olduğu kararı bir telgrafla M. Kemal Paşa'ya bildirmeyi kararlaştırmıştı. Fakülte Meclisi çekilecek olan telgrafı da görüşerek karara bağlamıştı. Meclis-i

⁵ T. Gökbilgin, *Milli Mücadele Başlarken*, Ankara 1959, s. 66; Siler, *a.g.t.*, 185-190.

⁶ Ali Arslan, “Osmanlı Darülfünunu”, *Osmanlı*, V, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 301-303.

⁷ *İkdam*, 20 Eylül 1922; *İleri*, 20 Eylül 1338(1922).

⁸ *İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Meclis-i Müderrisîn Müzâkerât ve Mukarerât Defteri*(Bu Defter İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Sekreterliği'ndedir), s. 127.

⁹ *İleri*, 20 Eylül 1338(1922).

¹⁰ *İkdam*, 20 Eylül 1922. *İkdam* gazetesi “öğrencilerin isteği üzerine Başkomumandanımız Mustafa Kemal Paşa'ya” müderris seçildiğini belirtmektedir. *İleri* gazetesi “talebeler tarafından verilen istida ve talebname üzerine Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretlerine fakültenin fahrî müderrisliğine tayin” edildiğini belirtmektedir. Ancak Beyatlı'nın da Meclis-i Müderrisîn'de teklif ettiği bilinmektedir. Bu problemin çözümü için, öğrencilerin isteği doğrultusunda Beyatlı'nın teklif ettiğini kabul etmek en mantıklı olduğu bizce uygun görülmüştür.

Müderrişin Müzâkerât ve Mukarerât Defteri'ne kaydedilen bu telgrafın metni aynen şu şekilde idi:

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi ve Orduları Başkumandanı Müşir Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

İstanbul Dürülfünunu Edebiyat Medresesi Meclis-i Müderrişini 19 Eylül'de akd ettiği celsede zat-ı münci-i kumandanîlerini fahrî müderrişliğe müttefikân intihab etmekle kesb-i fahreyler.

İstanbul Darülfünunu Edebiyat
Medresesi Riyaseti
Necib Asım¹¹

İşgal altındaki İstanbul'da Edebiyat Fakültesi Meclisi tarafından alınan bu kararı ile Mustafa Kemal Paşa kurtarıcı olarak kabul ediliyor ve bu sıfatından dolayı da resmen fahrî müderrişliğe layık görülüyordu.

Fahrî Müderrişlik Unvanı Verilmesinin Gerekçesi

1922'de M. Kemal Paşa'ya Fahri Müderrişliğe neden lâyük görüldüğü, bizzat M. Kemal Paşa'ya çekilen telgrafta "münci-i kumandanî" yani kurtarıcı komutan olması ile açıklanmıştı. 1923'te hazırlanan Fahrî Müderrişlik Şehadetnamesi'nde ise bu konuya daha da açıklık getirilmişti. Mustafa Kemal Paşa, "Millî Mücadele'nin büyük kahramanı ve yeni devletin müessisi (kurucusu)" olarak vasıflandırılırken, O'nun "Türk milletinin ve Türk harsının istiklâlîni" sağladığı belirtilmektedir. Ayrıca "İslam kavimlerinin halâsına müteveccih olan tarihî mesaisini takdir ve tebçil" edildiğine dikkat çekilmektedir. Fahrî müderrişlik gerekçeleri arasında, yalnız Türk milletini kurtarma ve yeni devleti kurma değil, bir de M. Kemal Paşa'nın Türk kültürünün istiklalini sağladığına vurgu yapılmıştır. Ayrıca, Müslüman olan diğer milletlerinin kurtulması istikametinde M. Kemal Paşa'nın tarihî bir çalışması olduğuna vurgu yapılarak, M. Kemal Paşa'nın Türler dışındaki diğer sömürge altında yaşayan milletler için de umut bağlanan bir lider olduğuna dikkat çekilmiştir.

¹¹ İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Meclis-i Müderrişin Müzâkerât ve Mukarerât Defteri, s. 127. Bu telgrafın metni için ayrıca bakınız: İkdâm, 20 Eylül 1922; İleri, 20 Eylül 1338 (1922); Fuat Ezgü, "Atatürk'ün Fahri Müderrişlik Diploması", Tarih Hazinesi, yıl 1, sayı 5, (15.1.1951), s. 220.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Fahrî Müderrisliği Kabulü

Başkumandan Mustafa Kemal Paşa, Fahri Müderrisliği kabul etmiş ve Bursa'dan 26 Ekim 1922 tarihinde gönderdiği cevabî telgrafla da teşekkürlerini bildirmişti. Başkumandan'ın telgrafı 23 Teşrin-i Sâni 1338(23 Kasım 1922) tarihli Fakülte Meclis-i Müderrisîn toplantısında okunmuş ve aynen Meclis-i Müderrisîn Müzâkerât ve Mukarerât Defteri'ne kaydedilmişti. Bu teşekkür ve memnuniyeti ifade eden telgraf şu şekilde idi:

Darülfünun Edebiyat Fakültesi Meclis-i Müderrisîn Riyaset-i Aliyesine,

Türk harsının mihrakı olan fakültenizin fahrî müderrisliğine intihabından dolayı Meclisinize teşekkür ederim. Eminim ki, millî istiklâlimizi ilim sahasında Fakülteniz ikmal edecektir. Bu şerefli tekamülün husulünü deruhte eden heyetiniz arasında bulunmak bence bâ'is-i iftihadır.

Bursa, 26 Teşrin-i Evvel 1338
(26 Ekim 1922)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi
Başkumandan Gazi
Mustafa Kemal¹².

Mustafa Kemal Paşa'nın verilen unvanı kabul ettiğini bildirmesi üzerine, Meclis-i Müderrisîn, 23 Kasım 1922 tarihli toplantısında Fahrî Müderrislik için bir "diploma yapılarak" Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya takdim edilmesine karar vermişti¹³.

1922 yılında, daha üzerinde savaşın tozlarının bulunduğu bir sırada, askeri zaferin kazanıldığı bir anda, M. Kemal Paşa bağımsızlığın sadece askerî ve siyasî alanda gerçekleştirilemeyeceğinin farkındadır. Bundan dolayı o dönemde Türkiye'nin tek kültür fakültesi olan Edebiyat Fakültesi'ne "**millî istiklâlimizi ilim sahasında Fakülteniz ikmal edecektir**" diyerek hitab ederek büyük bir iltifat ve temennide bulunmuştu. M. Kemal Paşa, bu ifadeleri ile tüm kültür kurumlarına tam bağımsızlık yolunda milli bir istikamet göstermişti.

¹² İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Meclis-i Müderrisîn Müzâkerât ve Mukarerât Defteri, s. 138. Yalnız Fakülte Meclis Defteri'nde bu telgrafın nereden ve kaç tarihinde çekildiğine dair bir bilgi kayıtlı değildir. Bu telgrafın 26 Ekim 1922'e Bursa'dan çekildiğini kaydeden telgraf metni için bakınız; **Renin(Tanin)**, 27 Teşrin-i Evvel 1338.

¹³ İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Meclis-i Müderrisîn Müzâkerât ve Mukarerât Defteri, s. 138.

II- MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN FAHRÎ MÜDERRİSLİK BERATINI ALMASI (1923)

Fahrî Müderrislik Şehadetnamesi'nin Hazırlanması

Edebiyat Fakültesi Meclis-i Müderrisîn'inin aldığı karar doğrultusunda M. Kemal Paşa'ya takdim edilecek fahrî müderrislik diploması hazırlanmıştır.

Şehadetnamenin yazıldığı iki yaprak Medresetü'l-Hattatîn'de özel bir şekilde harelî ve ebrulu olarak imal edilmişti. Müstatil şeklinde olan yaprakların etrafı altın sularla çevrelenmiştir. Türk motiflerine yer verilen yapraklar çividi, lal renkler ve altın tezhiplerle süslenmişti. Bu süslemeler saifenin ortasına gelince yazı yazılması için boşluk bırakılacak tarzda düzenlenmişti. Bu süslemeler sanatkar Hamit Kamil Bey tarafından yapılmıştır. Şehadetnamenin aidiyetini bildiren sağ sayfasına "İstanbul Darülfünunu Edebiyat Medresesi Fahrî Müderrislik Şehadetnamesi" yazısı ise o dönemin en ünlü hattatlarından Şeyhü'l-Hattatîn Hacı Kamil Efendi tarafından sulûs yazı ile yazılmıştır. Şehadetnamenin ikinci sayfası, yani M. Kemal Paşa'ya neden bu belgenin verildiğini ifade eden kısmı, yine Hacı Kamil Efendi tarafından reyhanî hattı ile yazılmıştı.

Bu şehadetname iki sayfa olarak ciltlenerek kırmızı bir kap içerisine konmuştu. Kapın etrafı altın sularla yıldızlanmış ve her iki yüzüne de beyzî şekilde altınla süsleme yapılmıştı¹⁴. Bu şehadetnamenin metni şu şekilde idi:

İSTANBUL DARÜLFÜNUNU EDEBİYAT MEDRESESİ FAHRÎ MÜDERRİSLİK ŞEHADETNAME Sİ

İstanbul Darülfünunu Edebiyat Medresesi Meclis-i Müderrisîni ondokuz Eylül üçyüzotuzsekiz tarihinde akdettiği ictimada Milli Mücâdelenin büyük kahramanı ve yeni Türk devletin müessisi olan Başkumandan ve Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretlerine Türk Miletinin ve Türk harsının istiklâlini müeyyed ve İslâm kavimlerinin halâsına müteveccih olan tarihî mesaisini takdir ve tebcil ettiğinin bir delili olmak üzere Edebiyat Medresesi Fahrî Müderrisliği unvanını tevcihene müttefikan karar vermiştir.
Şaban 1341 Nisan 1339.

¹⁴ Fuat Ezgü, "Atatürk'ün Fahri Müderrislik Diploması", Tarih Hazinesi, yıl 1, sayı 5, (15.1.1951), s. 220, 229.

Fahrî Müderrislik Şehadetnamesini Takdim Heyeti ve Ankara'ya Gidişi

Edebiyat Fakültesi Meclis-i Müderrisîn'i 7 Haziran 1923 tarihli toplantısında, hazırlanan Fahrî Müderrislik Şehadetnamesi'nin Necib Asım, İzmirli Hakkı ve Şemseddin(Günaltay) tarafından M. Kemal Paşa'ya Ankara'da takdim edilmesini kararlaştırmıştı¹⁵. M. Kemal Paşa'ya fahrî müderrislik şehadetnamesini takdim edecek heyetin reisi Müderris Necip Asım Bey 22 Haziran 1923 tarihinde trenle Ankara'ya hareket etmişti¹⁶. Necib Asım Bey, 23 Haziran 1923 tarihinde Ankara'ya varmıştı. Ankara'da bulunan Müderris İsmail Hakkı ve Müderris Şemseddin Bey'ler de Necib Asım Bey'e katılmışlardı¹⁷.

Heyetin Kabulü ve Fahrî Müderrislik Beratı'nın Takdimi

Bu heyet, saat 4.30'da Ankara tren istasyonundaki Riyaset Dairesi'nde Gazi Mustafa Kemal Paşa tarafından kabul edilmişti. Heyet başkanı olan Necib Asım Bey, şehadetnameyi Mustafa Kemal Paşa'ya takdim etmişti¹⁸. Müderris Necib Asım, M. Kemal Paşa'nın Harb Okulu'nda iken Fransızca öğretmenliği yapmış¹⁹ olup 1923 yılında Edebiyat Fakültesi'nde Türk Lisaniyatı dersleri vermekteydi²⁰. Bu takdim sırasında Necib Asım Bey şu konuşmayı yapmıştı:

“Paşa Hazretleri;

Cihan Harbi neticesinde “Sevr” Muahedesi'yle kolu kanadı kırılan Türkiye'yi kurtarmak için celâdet meydanına atıldınız, her türlü yokluk içinde harikalar icad ettiniz, sözünüzü yerine getirdiniz, hür ve müstakil bir Türkiye yarattınız. Bu harikaların mebdene bir çok, hem de muhik minvallerden vermekle millet zat-ı alilerini en büyük mertebelerde tebci eyledi.

İşte Darülfünun Edebiyat Medresesi de “rütbeti'l-ilmi ale'l-rüteb (rütbelerin en yücesi ilim rütbesidir)” düsturuna istinad ederek size rütbelerin en yücesini müderris payesini tevcih etmekle muhik ve ulvi bir vazife ifa eylediğine kanidir. Öteden beri teveccühleriyle müftehir olan Darülfünun bundan böyle de kendi ailesine kattığı zatın feyz ve dehasıyla iftihar eder ve vatanperverane mücahedelerinde devamını ve muvaffakiyetlerinin devamını dilerim”²¹.

¹⁵ İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Meclis-i Müderrisîn Müzâkerât ve Mukarerât Defteri, s. 237.

¹⁶ İkdâm, 22 Haziran 1923.

¹⁷ İkdâm, 24 Haziran 1923.

¹⁸ İkdâm, 24 Haziran 1923.

¹⁹ Necdet Öklem, Atatürk Döneminde Darülfünun Reformu, Bornova 1973, s.18.

²⁰ Tanin, 7 Mayıs 1923. Vakit, 25 Haziran 1923.

²¹ İkdâm, 24 Haziran 1923.

Fahrî müderrislik şehadetnamesinin takdiminden dolayı memnun olan M. Kemal Paşa, bu heyete iltifatlarda bulunmuştu. Sohbet sırasında, Kemal Paşa, “kendisinin mektep sıralarından beri çok sevdiği tarihle daima meşgul olduğunu, bu itibarla fahrî müderrisliğin edebiyattan ziyade tarihe ait olmasının daha münasip olacağını” söylemişti. Bunun üzerine “Edebiyat Medresesi’nin Edebiyat, Tarih, Felsefe, İctimaiyat ve Coğrafya şubelerinden mürekkep olduğuna göre bu hususun tahakkuk etmiş olduğu” kendisine cevaben söylenmişti. Bu cevaba tebessümle mukabelede bulunan Kemal Paşa, Müderris Şemsettin (Günaltay)’e hitaben “tarihçilerle çok konuşacağız” demişti²². Bu ifadelerden Gazi M. Kemal Paşa’nın fahrî müderrislik unvanını genel olarak Edebiyat Fakültesi’nin ilgi alanında değil, daha hususi ve kendisini yetkin gördüğü tarih alanında olmasını tercih ettiğini anlıyoruz.

Mustafa Kemal Atatürk’ün Teşekkür Telgrafı

Fahrî müderrislik şehadetnamesini kendisine takdim edenlere teşekkür etmekle yetinmeyen Atatürk, bu unvanına kendisine veren Edebiyat Fakültesi’ne bir telgraf göndererek teşekkür etmişti. 28.06.1923 tarihli bu telgraf şu şekilde idi:

Türkiye Darülfünunu Edebiyat Medresesi Meclis-i Müderrisîni Riyaset-i Muhteremesine,

İstiklâl-i milletin istihsali emrindeki mücâhede-i mukaddese-i milliyenin tahakkuk eyleyen muvaffakiyât-ı meşkûresini pek tabî bir memnuniyet ve ibtihâc ile karşılayan heyet-i muhteremelerinin âcizlerine müderrislik payesini tevcih eylemiş olduklarını tebliğ buyuran telgraflarına telgrafla arz-ı şükran eylemiş idim.

Ahiren, tevcih-i vakiin pek sanatkârane bir surette tanzim olunmuş olan şehadetnamesini dahi bu maksatla gönderilen heyet-i mahsusa elinden memnuniyet-i mahsusa ile aldım.

İstiklâl-i milli, irfan-ı millî ile tev’em olduğu cihetle işgal buyurmakta olduğunuz tedris kürsülerinden memleketin siz hâdimîn-i marifeti dahi hiç şüphesiz aynı azim ve cidalin kahramanlarısınız. Binaenaleyh, hidemat-ı mezburenizin daiman mütezayid ve feyizli muvaffakiyetlerle tevali ve teali eylemesini temenni eder ve bana tevcih buyurduğunuz fahrî müderrisliği

²² Şemsettin Günaltay, “Atatürk’ün Tarihçiliği ve Fahrî Profesörlüğü Hakkında Bir Hatıra”, *Bellekten*, III, 1 Nisan 1339, sayı 10, s. 274.

sahihan medar-ı mübahat bir mertebe-i aliye olarak telakki eylediğimi tekrar teşekkürlerimle beraber arz eylerim efendim.

Gazi M. Kemal²³

Atatürk'ün teşekkür telgrafında dikkati çeken husus, resmi adı İstanbul Darülfünunu'na "**Türkiye Darülfünunu**" diye hitab etmesi önemlidir. Milli Mücadele sırasında Darülfünun'un sergilediği vatanperverlik dolayısıyla böyle bir hitaba mazhar olduğu düşünülebilir. Atatürk'ün telgrafında dikkati çeken ikinci önemli husus, millî bağımsızlığın "millî irfan ile tev'em(ikiz)" olduğunu belirtmesidir. Atatürk bağımsızlığın sadece sınırların çizilmesi ile değil, özellikle kültürel emperyalizm veya kültürel ilhaka karşı, ancak bağımsızlığın "millî" kültür ve idrak ile birlikte sağlanabileceğini vukufiyetle ifade etmiş oluyordu.

SONUÇ

Milli Mücadele sırasında işgal altındaki İstanbul'da bulunan Darülfünun, Kuva-yı Milliye ve TBMM yönetimine destek vermişti. Büyük Taarruzla Batı Anadolu'nun kurtarılması üzerine ilk önce İstanbul Darülfünunu Edebiyat Medresesi, işgalin devam ettiği sırada büyük bir cesaretle Kurtuluş Savaşı'nın önderi Mustafa Kemal Paşa'ya Fahrî Müderrislik unvanı vererek, başarıdan duyduğu memnuniyeti resmen ilan etmişti. Gazi Kemal Paşa'ya fahrî müderrislik verilmesi bizzat Edebiyat Fakültesi öğrencileri tarafından ortaya atılmış ve bunu sağlamak için müracaatta bulunmuşlardı. Öğrencileri ile aynı duyguları paylaşan Edebiyat Fakültesi Meclisi tarafından da resmi olarak fahrî müderrislik unvanı M. Kemal Paşa'ya verilmişti.

Bu karar bir telgrafla Başkomutan Kemal Paşa'ya iletilmiş, O da cevabî bir telgraf göndererek fahrî müderrislik unvanını kabul ettiğini bildirmişti. Bunun üzerine, Edebiyat Fakültesi sanat değeri taşıyan bir şehadetname hazırlatmış ve oluşturduğu bir heyet tarafından Ankara'da Mustafa Kemal Paşa'ya takdim edilmişti.

Fahrî müderris seçilmesinden dolayı memnuniyetini beyan eden Mustafa Kemal Paşa, bu vesile ile üniversitelerden neler beklediğini de ortaya koymuştu. Şöyle ki, Atatürk bağımsızlık ile milli kültür ve ilim arasında çok sıkı bağlar olduğunu vurgulayarak, bağımsızlığın sadece sınırların çizilmesi ile değil, millî

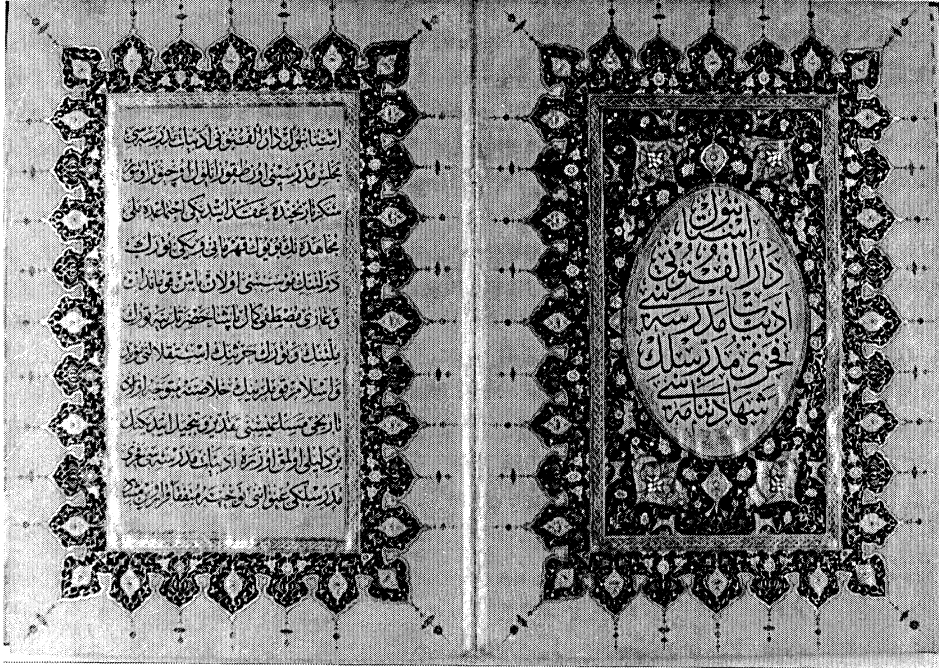
²³ **Vatan**, 29 Haziran 1923; **Vakit**, 29 Haziran 1923. Bu vesikanın sadeleştirilmiş-özetlenmiş versiyonu için bakınız; Necdet Öklem, **Atatürk Döneminde Darülfünun Reformu**, Bornova 1973, s.18.

bağımsızlığın “millî irfan ile tev'em(ikiz)” olduğunu vurgulamıştı. Ayrıca. Atatürk “millî istiklâlimizi ilim sahasında (Edebiyat)Fakülteniz ikmal edecektir” diyerek kültür kurumlarından neler beklediğini de ifade etmişti. Bu hususta daha da önemli bir adım atan Atatürk, İnönü İnönü'ye, Lozan Antlaşması'nı imzalaması için verdiği kalemını, o dönemin tek üniversitesi olan Darülfünuna hediye etmesini sağlayarak, Türkiye'nin yeni dönemde haklarının ilimle savunulması gerektiğini ve bunu Üniversitelerden beklediklerini ifade etmiş oluyordu.

Mustafa Kemal Paşa'ya fahrî müderrislik unvanının verilmesinden kısa bir süre sonra, bu defa İstanbul Darülfünunu Fen Medresesi tarafından Milli Mücadele'nin Batı Cephesi kumandanlığı ile temayüz eden İsmet Paşa'ya Fahrî Müderrislik unvanı verilmişti. Böylece İstanbul Darülfünunu Milli Mücadele'nin kazanılmasında etkin rol oynayanların Kemal Atatürk ve İsmet İnönü olduğunu kabul etmiş oluyordu²⁴. İstanbul Darülfünunu Fen Medresesi tarafından Harp Alimi olarak İsmet İnönü'ye fahrî müderrislik unvanı verilirken, Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mustafa Kemal Paşa'yı Türkiye'nin kurtarıcısı olarak fahrî müderrislik unvanına layık görmüştü.

²⁴ Ali Arslan, “İsmet İnönü'ye İstanbul Darülfünunu Fen Fakültesi Tarafından Fahrî Müderrislik Unvanı Verilmesi”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, Sayı 1, İstanbul 2001, s. 1-15.

EK

Mustafa Kemal Atatürk'e verilen Fahri Müderrislik Şehadetnamesi²⁵

²⁵ Bu şehadetname "Cumhuriyetle Yeniden Doğuş ve Atatürk" konulu serginin düzenlenmesi aşamasında Prof. Dr. Mahir Aydın, Doç. Dr. Ali Arslan ve Dr. Mehmet Bayartan tarafından Çankaya Köşkü, Genelkurmay Başkanlığı, Anıtkabir, Türk Tarih Kurumu ve Ankara Üniversitesi İnkılap Tarihi Enstitüsü'nde bütün araştırmalara rağmen bulunamamıştı. Daha sonra bu şehadetname dönemin Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Sühan Göney'in tavassutu ile 1998 yılında Prof. Dr. Mahir Aydın, Dr. Mehmet Bayartan tarafından Deniz Müzesi'nde tespit edilmiştir. Bu belgenin fotoğrafı İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Fotoğrafçısı Selahattin Dereli tarafından çekilmiştir.

ÖZET

Milli Mücadele sırasında işgal altındaki İstanbul'da bulunan Darülfünun, Kuva-yı Milliye ve TBMM yönetimine destek vermişti. Büyük Taarruzla Batı Anadolu'nun kurtarılması üzerine İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi, Kurtuluş Savaşı'nın önderi Mustafa Kemal Paşa'ya 19 Eylül 1922'de Fahrî Müderrislik unvanı vermişti. Bu unvanı büyük bir memnuniyetle kabul eden Atatürk, Edebiyat Fakültesi'ni "**Türk harsının mihrakı**" olarak tarif etmiş, "**millî istiklâlimizi ilim sahasında Fakülteniz ikmal edecektir**" diyerek büyük bir iltifatta bulunmuştu. Edebiyat Fakültesi Meclisi daha sonra Fahri Müderrislik Şehadetnamesi'ni hazırlamış ve bir heyet tarafından Ankara'ya göndererek M. Kemal Atatürk'e takdim etmişti. Bu belgeyi alan Atatürk, Bağımsızlık ile milli kültürün bir birinden ayrılamayacağını belirtmişti. Ayrıca Atatürk, Lozan Antlaşması'nın imzalandığı kalemını, Darülfünuna hediye ederek Türkiye'nin yeni dönemde haklarının ilimle savunulması gerektiğini ve bunu Üniversitelerden beklediklerini ifade etmişti. Darülfünun Edebiyat Fakültesi verdiği bu Fahri Müderrislik/profesörlük unvanı ile Milli Mücadele'in en önemli önderinin Mustafa Kemal Atatürk olduğunu ilan etmişti.

SUMMARY

During the Turkish National Struggle, Istanbul University(Istanbul Darülfünunu) had supported Mustafa Kemal Atatürk and the Grand National Assembly. After saving Izmir, with desire of students, Istanbul University Faculty of Letter gave him title of Honorary Professor, because of his successful activity of national struggle in 19 September 1922. Mustafa Kemal Atatürk had accepted that title. Mustafa Kemal Atatürk also said that the independent and national culture have to be together and Faculty of Letter would complete national culture and understanding. Mustafa Kemal Atatürk thought in 1922, military battle finished and new struggle have to made by University with science. For that reason, İsmet İnönü gave Mustafa Kemal Atatürk's pen to Istanbul University as a gift, which he signed Lozan Agreement with it.

So giving title of Honorary Professor, Istanbul University Faculty of Letter declared that Turkish National Struggle's the most important leader was Mustafa Kemal Atatürk.

Anahtar Kelimeler

Atatürk, Fahri Müderrislik/Profesörlük, Milli Mücadele, İstanbul Darülfünunu, Edebiyat Fakültesi,